

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 kwietnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Piotr Prusinowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Rączka

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania I. A.

od decyzji Wojewódzkiego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w
Województwie Wielkopolskim

o ustalenie stopnia niepełnosprawności,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 2 kwietnia 2025 r.,

skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 16 października 2023 r., sygn. akt VIII Ua 31/23,

I. oddala skargę kasacyjną;

**II. przyznaje radcy prawnemu L. B. od Skarbu Państwa - Sądu
Okręgowego w Poznaniu tytułem wynagrodzenia za
reprezentowanie odwołującej się w postępowaniu kasacyjnym z
urzędu 270 zł (dwieście siedemdziesiąt) podwyższone o stawkę
podatku od towarów i usług.**

Krzysztof Rączka Piotr Prusinowski Romualda Spyt

[SOP]

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Poznaniu, wyrokiem z dnia 16 października 2023 r., oddalił apelację I.A., wniesioną od wyroku Sądu Rejonowego Poznań – Grunwald i Jeżyce w Poznaniu z dnia 14 marca 2023 r.

W dniu 11 marca 2019 r. odwołująca się wystąpiła do Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności o ustalenie stopnia niepełnosprawności. Orzeczeniem z dnia 12 kwietnia 2019 r. Zespół ten zaliczył odwołującą się do lekkiego stopnia niepełnosprawności, z przyczyny oznaczonej symbolem „02-P”, ustalając, że sama niepełnosprawność istnieje od dnia 8 listopada 2001 r., a ustalony stopień od dnia 5 listopada 2007 r. Orzeczenie wydano do dnia 30 kwietnia 2022 r., z następującymi wskazaniem: odpowiednie zatrudnienie - praca lekka, spokojna; szkolenie, w tym specjalistyczne - nie wymaga; zatrudnienie w zakładzie aktywności zawodowej - nie wymaga; uczestnictwo w terapii zajęciowej - nie wymaga; uczestnictwo w terapii zajęciowej - nie dotyczy; konieczność zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze oraz pomoce techniczne, ułatwiające funkcjonowanie danej osoby - zgodnie z zaleceniem lekarza leczącego; korzystanie z systemu środowiskowego wsparcia w samodzielnej egzystencji - nie wymaga; konieczność stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji - nie wymaga; konieczność stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji - nie dotyczy; spełnienie przesłanek do wydania karty parkingowej - nie dotyczy; prawo do zamieszkiwania w oddzielnym pokoju - nie wymaga.

Wnioskodawczyni w odwołaniu domagała się zaliczenia jej do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności i uznania, że spełnia ona przesłanki z pkt 7 orzeczenia o stopniu niepełnosprawności, to jest wymaga stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji. Orzeczeniem z dnia 3 czerwca 2019 r. Wojewódzki Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Województwie Wielkopolskim zmienił zaskarżone orzeczenie jedynie w ten sposób, że - jeżeli chodzi o zaliczenie odwołującej się do lekkiego stopnia niepełnosprawności - podał, że następuje to nie

tylko z przyczyny oznaczonej kodem: „02-P”, lecz również z przyczyny oznaczonej kodem „10-N”. Odwołująca się zaskarżyła to rozstrzygnięcie, domagając się podwyższenia stopnia niepełnosprawności do stopnia umiarkowanego.

Wyrokiem z dnia 14 marca 2023 r. Sąd Rejonowy Poznań Grunwald i Jeżyce w Poznaniu, w pkt 1 zmienił zaskarżone orzeczenie i uprzednie orzeczenie Powiatowego Zespołu jedynie w taki sposób, że ponadto: - zaliczył odwołującą się do osób niepełnosprawnych w stopniu lekkim z przyczyny oznaczonej kodem „05-R”; - stwierdził, że odwołująca się wymaga zatrudnienia w zakładzie aktywności zawodowej; - stwierdził, że odwołująca się wymaga korzystania z systemu środowiskowego wsparcia w samodzielnej egzystencji; w pkt 2 oddalił wniosek odwołującej o zaliczenie jej do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności.

Rozstrzygnięcie Sądu pierwszej instancji zostało oparte na opinii trzech biegłych lekarzy: ortopedy, neurologa i psychiatry. W opinii tej biegli, poza zajęciem się całością tematyki odnoszącej się do ustalenia u odwołującej się stopnia niepełnosprawności, mieli również podać, czy jest potrzeba dopuszczenia dowodu z opinii biegłego innej specjalności. Biegli ortopeda i neurolog w swojej opinii podali, że nie ma potrzeby przeprowadzania dopuszczenia dowodu z innych biegłych; że orzeczenie Zespołu Powiatowego jest prawidłowe, ze zmianą wprowadzoną przez Wojewódzki Zespół, z tym wyjątkiem, że lekki stopień niepełnosprawności występuje u niej ponadto z przyczyny oznaczonej kodem „05-R”. Biegli szczegółowo uzasadnili swoje stanowisko. Z kolei biegła psychiatra również przyjęła, że nie ma potrzeby korzystania z opinii lekarzy innych specjalności i że orzeczenie Zespołu Powiatowego jest prawidłowe, ze zmianą wprowadzoną przez Wojewódzki Zespół, z tym wyjątkiem, że ponadto odwołująca się wymaga korzystania z systemu środowiskowego wsparcia w samodzielnej egzystencji, jak również wskazane jest zatrudnienie odwołującej się w zakładzie aktywności zawodowej, przynajmniej czasowo, przed podjęciem pracy na otwartym rynku pracy. Biegła psychiatra rozpoznała u wnioskodawczynie zaburzenia lękowe i osobowość lękliwa. Stwierdziła, że występują u niej dezadaptacyjne, dość trudne do modyfikacji, sposoby radzenia sobie w sytuacjach trudnych; odwołująca się unika kontaktów społecznych, a co za tym idzie również zawodowych. Jest osobą nadwrażliwą na krytykę i odrzucenie ze strony otoczenia, odczuwa wszechogarniający niepokój i napięcie. U wnioskodawczynie

występuje ponadto uzależnienie od barbituranów. Biegła wskazała również, że psycholog podczas pobytu odwołującej się w okresie od dnia 22 maja do dnia 9 czerwca 2022 r. na oddziale chorób psychiatrycznych stwierdziła, po przeprowadzonym badaniu, że „dysponuje ona wystarczającymi zasobami poznawczymi do radzenia sobie z wymaganiami życia codziennego”. Odwołująca się składała do opinii zastrzeżenia i nową dokumentację. Biegli podtrzymali swoje stanowisko.

W apelacji strona powodowa domagała się uchYLENIA zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie zmiany zaskarżonego wyroku i zaliczenia jej do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności. Zarzuciła rozstrzygnięciu: - sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego; - niewyjaśnienie przez Sąd wszystkich okoliczności faktycznych istotnych dla sprawy, co miało wpływ na ustalenia w zakresie stanu faktycznego; - pominięcie wniosku z dnia 6 marca 2023 r. o ponowne powołanie biegłych lekarzy ortopedy, neurologa i psychiatry w celu przeprowadzenia badań.

Sąd Okręgowy uznał, że apelacja nie jest trafna. Podkreślił, że w rozpoznawanej sprawie wnioski płynące z opinii biegłych są jasne i nie pozwalają na zaliczenie wnioskodawczyni do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności. Sąd zastrzegł, że badał stan zdrowia odwołującej się na dzień wydania zaskarżonej decyzji. Zastrzegł, że stan zdrowia odwołującej się może ulegać obecnie pogorszeniu - co może być oceniane przez Zespół przy złożeniu nowego wniosku.

Skargę kasacyjną wywiodła odwołująca się, zaskarżyła wyrok Sądu odwoławczego w całości, zarzucając mu naruszenie:

- art. 15h ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 340) oraz art. 23 pkt 3 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 852) przez ich niezastosowanie i uznanie, że zaskarżone orzeczenie Wojewódzkiego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Województwie Wielkopolskim było ważne do dnia 30 kwietnia

2022 r. podczas, gdy na mocy przywołanego wyżej przepisu orzeczenie to jest ważne do dnia 30 września 2024 r.;

- art. 386 § 2 k.p.c. w związku z art. 379 pkt 5 k.p.c. w związku z art. 378 § 1 k.p.c. w związku z art. 212 § 2 k.p.c. przez pominięcie przez Sąd Okręgowy, że odwołująca się w toku postępowania prowadzonego zarówno przed Sądami pierwszej i drugiej instancji nie była reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, odwołująca się posiada wyłącznie wykształcenie podstawowe, cierpi na poważne schorzenia natury psychologiczno-neurologiczne uniemożliwiające jej świadome prowadzenie postępowania, w tym składania wniosków dowodowych oraz składania wniosków i zastrzeżeń co do przeprowadzonych dowodów, które to okoliczności Sąd powinien wziąć pod rozagę z urzędu i pouczyć odwołującą o celowości ustanowienia pełnomocnika, czego zarówno Sąd pierwszej i drugiej zaniechał, co miało istotny wpływ na wynik sprawy, bowiem skutkowało pozbawieniem odwołującej możliwości obrony swych praw i jest podstawą nieważności postępowania.

Kierując się zgłoszonymi zarzutami, wniosła o uchylenie wyroków obu instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu Poznań - Grunwald i Jeżyce w Poznaniu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie jest trafna.

Chybione są zarzuty dotyczące prawa materialnego. Przepis art. 15h ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. obowiązywał od dnia 31 marca 2020 r. do dnia 6 sierpnia 2023 r. i deklarował, że z przyczyn związanych z przeciwdziałaniem COVID-19, orzeczenie o niepełnosprawności albo orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, wydane na czas określony na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, którego ważność upływa w terminie od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy, zachowuje ważność do upływu 60 dnia od dnia odwołania stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii, jednak nie dłużej niż do dnia wydania nowego orzeczenia o niepełnosprawności albo orzeczenia o stopniu

niepełnosprawności. Natomiast art. 23 pkt 3 ustawy z dnia 19 marca 2023 r. obowiązywał od dnia 5 maja 2023 r. do dnia 30 grudnia 2023 r. i deklarował, że orzeczenie o niepełnosprawności albo orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, o którym mowa w art. 15h ustawy zmienianej w art. 10, w brzmieniu dotychczasowym, którego okres ważności upływałby w okresie od dnia 1 stycznia 2022 r. do dnia poprzedzającego dzień wejścia w życie niniejszego przepisu - zachowuje ważność do dnia 30 września 2024 r.; jednak nie dłużej niż do dnia wydania nowego ostatecznego orzeczenia o niepełnosprawności albo orzeczenia o stopniu niepełnosprawności.

W ocenie skarżącej Sąd odwoławczy naruszył wymienione przepisy „przez ich niezastosowanie i uznanie, że zaskarżone orzeczenie Wojewódzkiego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Województwie Wielkopolskim było ważne do dnia 30 kwietnia 2022 r. podczas, gdy na mocy przywołanego wyżej przepisu orzeczenie to jest ważne do dnia 30 września 2024 r.”. Stanowisko to nie uwzględnia, że przepisy te wprowadzają efekt „z mocy prawa”, a to oznacza, że sąd rozpoznający odwołanie od decyzji wydanej przez Wojewódzki Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności nie ma obowiązku korygować tego rozstrzygnięcia w oparciu o przepisy, które wywołują powszechny skutek. Poza tym, legalność decyzji badana jest na dzień jej wydania, a w dniu 12 kwietnia 2019 r. wskazane przez skarżącą przepisy jeszcze nie istniały. Mając tę wiedzę, staje się jasne, że późniejsza zmiana stanu normatywnego, deklarująca epizodyczne przedłużenie obowiązywania orzeczeń o stopniu niepełnosprawności, nie determinuje konieczności zmiany zaskarżonej decyzji.

Niezależnie od tego, trzeba jeszcze wspomnieć, że przedmiotem postępowania przed Sądem pierwszej i drugiej instancji był stopień niepełnosprawności, a nie okres, na który zaliczono odwołującą się do stopnia lekkiego. Reasumując, wymienione argumenty przekonują, że nie doszło do naruszenia przepisów prawa materialnego w sposób postulowany przez wnioskodawczynię.

Niezasadny jest również zarzut nieważności postępowania. W orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. wyrok z dnia 4 lutego 2021 r., III USKP 29/21, LEX nr 3123135) utrwalone jest stanowisko, zgodnie z którym nieprzyznanie fachowego

pełnomocnika z urzędu, bądź nierozpoznanie wniosku o taką pomoc, może być kwalifikowane jako powodujące nieważność postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony jej praw w sytuacji, gdy strona swoim zachowaniem wykazuje nieznajomość reguł postępowania lub nieporadność, prowadzącą do tego, że przy faktycznym lub prawnym skomplikowaniu sprawy nie jest w stanie wykorzystać prawnych możliwości prawidłowego jej prowadzenia (zamiast wielu zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 8 grudnia 2009 r., I UK 195/09 oraz z dnia 28 marca 2012 r., II UK 167/11; z dnia 14 kwietnia 2016 r., III UK 102/15; z dnia 4 kwietnia 2017 r., III UK 92/16). W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2014 r., I UK 363/13, wprost przyjęto, że „jeśli z okoliczności sprawy wynika, że strona wnosząca odwołanie od decyzji organu rentowego przejawia w określonym stopniu nieporadność, to sąd orzekający (również w postępowaniu odwoławczym) - w zależności od sytuacji - powinien udzielić stronie odwołującej się stosownego pouczenia co do czynności procesowych, przy czym pouczenie musi być adekwatne do jej zdolności percepcyjnych, a w wypadku stwierdzenia, że nieporadność strony jest tak duża, iż nie pozwala na samodzielne wykorzystanie udzielanych jej wskazówek, powinien zwrócić stronie uwagę na potrzebę skorzystania z fachowej pomocy prawnej i wyjaśnić zasady uzyskania takiej pomocy z urzędu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 sierpnia 2009 r., I UK 74/09, oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2009 r., V CSK 481/08). Gdy okaże się, że udział profesjonalnego pełnomocnika w sprawie - z uwagi na nieporadność strony - nie będzie konieczny, to nie można wykluczyć obowiązku przeprowadzenia przez sąd z urzędu dowodu niewnioskowanego przez stronę, zwłaszcza gdy taka potrzeba będzie wynikać z opartego na zobiektywizowanej ocenie przekonania o konieczności jego przeprowadzenia (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2012 r., I UK 218/11)”.

Z rozważań tych wynika, że o tym, czy „strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw” w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c., z uwagi na niedokonanie przez sąd drugiej instancji pouczeń z art. 212 § 2 k.p.c., decydują kumulatywnie dwa czynniki. Po pierwsze, nieporadność strony, a po drugie, rodzaj i materia toczącego się postępowania. Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że obowiązki sądu z art. 212 § 2 k.p.c. są limitowane „uzasadnioną potrzebą” i „celowością ustanowienia

pełnomocnika procesowego”. Skarżąca podnosząc zarzut naruszenia art. 386 § 2 k.p.c. w związku z art. 379 pkt 5 k.p.c. w związku z art. 378 § 1 k.p.c. w związku z art. 212 § 2 k.p.c. skupiła uwagę jedynie na swoim stanie zdrowia – co nie jest kwestionowane. Pominęła jednak, że przedmiotowe postępowanie nie należy do trudnych, a sama strona aktywnie w nim uczestniczyła - składała wnioski dowodowe, odnosiła się do opinii biegłych i złożyła apelację. Przedmiotem postępowania była kwalifikacja stanu zdrowia odwołującej się z pozycji stopnia niepełnosprawności. Aspekt ten w ujęciu normatywnym nie budzi poważnych wątpliwości. Również w zakresie proceduralnym, trzeba zaznaczyć, po pierwsze, że Sąd Rejonowy z urzędu dopuścił dowód z opinii biegłych, a strona wykazała aktywność w zwalczaniu niekorzystnych dla niej wniosków biegłych. W tych okolicznościach nie sposób twierdzić, że zaszła „uzasadniona potrzeba” uzasadniająca konieczność udzielenia przez Sąd drugiej instancji „niezbędnych pouczeń”, a „stosowne okoliczności” determinowały zwrócenie uwagi na celowość ustanowienia pełnomocnika procesowego. W rezultacie, konkluzja ta nie uzasadnia twierdzenia, że „strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw”, a zatem, że doszło do kwalifikowanej wady postępowania, czyli jego nieważności.

Mając na uwadze przedstawione racje, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

[a.ł]